

Φρανς Χαλς: Δύο γελαστά παιδιά, Ρότερνταμ, Μουσείο Μπόιμανς Βαν Μπέννινγκεν.

Η εικόνα είναι μια αναπαραγωγή του έργου του Φρανς Χαλς, το οποίο βρίσκεται στο Μουσείο Μπόιμανς Βαν Μπέννινγκεν στο Ρότερνταμ. Το έργο απεικονίζει δύο παιδιά που γελάουν, με το παιδί στο προσκήνιο να κρατάει ένα μικρό αντικείμενο. Η εικόνα είναι σε σκισμένο χρώμα και έχει μια κλασική, ζωγραφική εμφάνιση.

Το παρόν, όγδοο τεύχος, όπως είχαμε υποσχεθεί, είναι αφιερωμένο στα προβλήματα της ΕΟΚ και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ένα θέμα στο οποίο θα επανέλθουμε και με άλλα εξειδικευμένα άρθρα στα αμέσως επόμενα τεύχη μας.

Το πρόβλημα της ΕΟΚ και πώς μπορεί να το αντιμετωπίσει επιστημονικά μια μαχόμενη ριζοσπαστική σκέψη και πρακτική αποτέλεσε και αποτελεί αντικείμενο πολλαπλών σκέψεων στην ίδια τη Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού. Θα θέλαμε λοιπόν στη θέση που συνήθως δημοσιεύουμε το κύριο άρθρο να διατυπώσουμε ορισμένες σκέψεις σχετικά με αυτό. Σκέψεις που είναι προϊόν ανταλλαγής απόψεων, αλλά ασφαλώς δεν εκφράζουν ούτε την πληρότητα των όσων συζητιούνται ούτε όμως και τον πλούτο των διαφορετικών σκέψεων που υπάρχουν στη Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού.

Η αντικειμενική - πραγματική κατάσταση

Σημαντικό στοιχείο που πρέπει να παίρνεται υπόψη σε κάθε συζήτηση για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι η «πραγματική κατάσταση», δηλαδή όχι το τι θα ήθελε κανείς να μην υπάρχει ή το τι θα ήταν καλό να υπάρχει, ούτε ακόμα το ποια είναι «η σταθερή επιδίωξη» μας στη βάση αρχών, ούτε βέβαια η ακόμα χειρότερη στάση και αντίληψη σύμφωνα με την οποία, τι υπάρχει καλώς εγένετο, ή η ακόμα πιο «περίεργη» και αφοπλιστική για την ανάπτυξη της σκέψης και του κινήματος άποψη που διατυπώνεται στη θέση απέναντι στην ΕΟΚ ότι «αφού υπάρχει τι να κάνουμε».

Η πραγματική κατάσταση δεν είναι το άλλοθι για να αποδεχτεί κανείς μια πραγματικότητα που μας σπρώχνει προς τα πίσω και προς τα κάτω, δεν είναι "ένα το κρατούμενο" στο οποίο μπορούμε να στηρίζουμε κάθε αυθαίρετη πολιτική επιλογή. Η πραγματική κατάσταση δεν είναι το «αιώνιο και αμετάβλητο» που μόλις το αναγνωρίσουμε αποκτούμε και τον «μίτο της Αριάδνης» για κάθε είδους προσαρμογές και υποχωρήσεις «στην πραγματικότητα». Δεν είναι, όμως, ούτε και μια πραγματικότητα που απλά την παίρνουμε υπόψη μας για να φτιάξουμε αυθαίρετα ένα μέλλον που, τουλάχιστον αν σχεδιάζεται έτσι απλουστευτικά, σίγουρα δεν θα έρθει.

Η πραγματική κατάσταση είναι το ίδιο το διαλεκτικό γίγνε-

σθαι, η κίνηση του χθές που τείνει προς ένα συγκεκριμένο αύριο, είναι ο ίδιος ο εαυτός μας που προσπαθεί να παρέμβει πάνω σ' αυτήν την κινούμενη πραγματικότητα να επηρεάσει τους ρυθμούς και την κατεύθυνση της κίνησης, ανατρέποντας ακόμα και τη φορά και τη μορφή της, δίνοντάς της μιαν άλλη κατεύθυνση, δημιουργώντας μιαν άλλη, νέα, πραγματικότητα, ενάντια στην τάση εξέλιξης της παλιάς.

Η πραγματική κατάσταση είναι η κίνηση ανθρώπων, σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσά τους και των θεσμών που αυτές αποκρυσταλλώνουν. Μ' άλλα λόγια η ΕΟΚ είναι προϊόν, στοιχείο και συστατικό αυτής της κίνησης, δεν είναι αποτέλεσμα συνωμοσίας ή μόνο προϊόν απόφασης κάποιων ισχυρών στην ήπειρό μας. Από την άλλη, η σημερινή της μορφή κίνησης καθορίζεται από την θέληση εκείνων ακριβώς των δυνάμεων που έχουν τον πρώτο λόγο στο σημερινό γίνεσθαι.

Στοιχείο της «κοινοτικής πραγματικότητας» είναι και οι δυνάμεις που διεκδικούν μιαν άλλη εξέλιξη στην ήπειρο. Δυνάμεις οι οποίες στις σημερινές «πραγματικές τάσεις» αντιπαραθέτουν ή θα έπρεπε να αντιπαραθέσουν εναλλακτικές λύσεις που να κινήσουν αυτή την πραγματικότητα, πριν απ' όλα της διεθνοποίησης, σε διαφορετική κατεύθυνση απ' αυτή που ορίζει η σημερινή της τάση. Η ΕΟΚ του Μάαστριχτ εκφράζει μια συγκεκριμένη παραλλαγή «αξιοποίησης» και προώθησης αυτής της πραγματικότητας της διεθνοποίησης.

Η κίνηση του κεφαλαίου είναι διεθνής, η παραγωγή γίνεται και αυτή σε όλο και πιο διευρυμένα πλαίσια, υπερβαίνει τη στενότητα του εθνικού κράτους, διεθνοποιείται. Το ίδιο συμβαίνει και με τις πολιτικές εξελίξεις, με στοιχεία του πολιτισμού και του τρόπου ζωής. Όλα αυτά θα μπορούσαν να οργανωθούν και θεσμοποιηθούν με τους πιο διαφορετικούς τρόπους. Αυτός της σημερινής ΕΟΚ είναι ένας από τους δυνατούς τρόπους, αλλά και το Μάαστριχτ στα πλαίσια της ΕΟΚ μια πολύ συγκεκριμένη παραλλαγή της ΕΟΚ, σίγουρα όχι νομοτελειακή ή αναγκαστική και πολύ λιγότερο καταναγκαστική, αλλά εξίσου υπαρκτή και πραγματική.

Η πραγματική κατάσταση είναι η σημερινή κατάσταση της Κοινότητας και του ρόλου των κρατών σ' αυτήν, των οργάνων και της διοίκησης τους, η κίνηση του κεφαλαίου και η συσώρευσή του, η ρύθμιση της οικονομίας και πλευρών της κοινωνικής ζωής μέσω της αγοράς και οι κοινωνικές σχέσεις. Είναι πριν απ' όλα, όσον αφορά την ΕΟΚ, η συγκεκριμένη θεσμική οργάνωση της διεθνοποίησης.

Συγκεκριμένη θεσμική οργάνωση σημαίνει ότι είναι κατα-

σκευασμένη σύμφωνα με τα συμφέροντα αυτών που είχαν την πρωτοβουλία να την κατασκευάσουν, δηλαδή αυτών των οποίων τα συμφέροντα αντιστοιχούν σε σημαντικό βαθμό σ' αυτή τη μορφή και οι οποίοι όντας «καθοδηγητές» των εξελίξεων έβαλαν σ' ένα μεγάλο βαθμό τη σφραγίδα τους στον τρόπο οργάνωσης της ΕΟΚ. Πρόκειται για τις δυνάμεις του διεθνοποιημένου κεφαλαίου, της διεθνοποίησης συγκεκριμένων κοινωνικών σχέσεων και των μορφών κίνησής τους.

Πριν απ' όλα προώθησαν έναν επιμέρους τύπο οργάνωσης της διεθνοποίησης που βρισκόταν «πίσω» από τις θεσμικές «κατακτήσεις» στο επίπεδο του εθνικού κράτους. Η ΕΟΚ δεν διατρέχεται από ένα απλό δημοκρατικό έλλειμμα. Ο ισολογισμός της δεν είναι δημοκρατικά καλώς διαρθρωμένος πλην ορισμένων ελλειμμάτων. Κάθε άλλο. Η ίδια η κατασκευή της είναι αντιδημοκρατικά δομημένη.

Με την αντιδημοκρατική της δομή, την έλλειψη κοινωνικής πολιτικής, τη δημιουργία ενός ενιαίου οικονομικού χώρου γιά την κίνηση εμπορευμάτων και υπηρεσιών, πριν απ' όλα του κεφαλαίου ως κοινωνικής σχέσης, ενώ για την κίνηση των προσώπων δημιουργείται το «φρούριο, οχυρό» της ΕΟΚ. Το μεγάλο κεφάλαιο της Δυτικής Ευρώπης δημιούργησε συνθήκες «ελεύθερης κίνησης» και επιβολής του σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι στο επίπεδο του εθνικού κράτους. Αξιοποιώντας υπαρκτές τάσεις διεθνοποίησης θέλησε να υπερβεί ακόμα και αυτές τις αστικοδημοκρατικές δεσμεύσεις, τα δικαιώματα και τις κατακτήσεις των πολιτών που ιστορικά εγγυάται το εθνικό αστικό κράτος και επιβάλλει το κοινωνικό υποκείμενο με τα κινήματά του.

Σ' αυτήν την πολιτική του το μεγάλο δυτικοευρωπαϊκό κεφάλαιο διευκολύνθηκε από δύο παράγοντες: α) από το γεγονός ότι το κοινωνικό υποκείμενο δεν είναι οργανωμένο σε υπερεθνική βάση, σ' αντίθεση με τους υπερεθνικούς θεσμούς του κεφαλαίου και την διεθνοποιημένη κίνηση-παρουσία του, β) ότι μπόρεσε να οργανώσει συμμαχίες με την αστική τάξη των ενδιάμεσων σε δύναμη χωρών (όπως αυτή της Ισπανίας) και να εξασφαλίσει σχέσεις ηγεμονίας-στηρίγματος με τις κυρίαρχες ομάδες στις μικρότερες, πιο αδύνατες χώρες (όπως αυτή της χώρας μας). Ταυτόχρονα μπόρεσε να προσελκύσει στο «ευρωπαϊκό όραμα» σημαντικά τμήματα της εθνικής διάνοησης κάθε χώρας, που λειτουργεί πλέον ως κοσμοπολίτικη. Δυστυχώς, ακόμα και για τμήματα της κριτικά σκεπτόμενης διάνοησης η διεθνοποίηση της «διανοητικής ζωής» μορφοποιήθηκε σε έναν άγονο κοσμοπολίτικο ευρωπαϊσμό (και ασφαλώς δεν είναι κάθε ευρωπαϊσμός απλός κοσμοπολιτισμός, αλλά μια συγκεκριμένη παραλλαγή του), ή σε μια περιθωριοποιημένη επαρχιακή

αντιεοικτική πολιτική (και ασφαλώς δεν είναι κάθε θέση υπέρβασης της σημερινής ΕΟΚ κάτι τέτοιο), συχνά μάλιστα συνοδευόμενη, και από τις δύο παραλλαγές, από την πάλη ενάντια στον εθνικισμό.

Με την ΕΟΚ, το μεγάλο κεφάλαιο κερδίζει ιστορικά όχι μόνο νέους χώρους και θεματολογίες κίνησης, αλλά και χρόνο. Είναι ολοφάνερο ότι μέσα στο χρόνο θα υποχρεωθεί να κάνει και σ' αυτό το επίπεδο παραχωρήσεις και συμβιβασμούς ανάλογους με αυτούς που έγιναν τους τελευταίους τρεις αιώνες και σε εθνικό επίπεδο. Μόνο που αυτοί, έτσι τουλάχιστον σχεδιάζει σήμερα, θα είναι ετεροχρονισμένοι. Θα γίνονται στη βάση συσχετισμών και δομών που θα έχουν δημιουργηθεί μονόπλευρα, στη βάση της δικής του θέλησης προηγούμενα. Θα γίνονται σε ένα πεδίο εξουσίας και θεσμών που θα φέρουν ήδη τη σφραγίδα της δικής του θέλησης και ασφαλώς δεν θα αφορούν τη συγκρότηση αυτών ακριβώς των πεδίων.

Η ΕΟΚ που αποτέλεσε μια επιλογή συγκεκριμένων κοινωνικών δυνάμεων, ένα προϊόν υποκειμενικών επιλογών μορφοποίησης των αντικειμενικών τάσεων διεθνοποίησης στα πλαίσια αντιπαράθεσης με τις μεταπολεμικές δομές της ανατολικής Ευρώπης και ανταγωνισμού με τα εξωευρωπαϊκά κεφαλαιοκρατικά κέντρα, αποτελεί σήμερα μια πραγματικότητα, όπως όμως προαναφέρθηκε η κάθε φορά ανάπτυξή της δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι ευθύγραμμη. Μ' αυτή την έννοια, η «αντικειμενική πραγματικότητα» της ΕΟΚ δεν οδηγεί ευθέως στο Μάαστριχτ, ή ας το πούμε αλλιώς, το Μάαστριχτ δεν αποτελεί μονόδρομο και αποκλειστικό τρόπο οργάνωσης των περιοχών διεθνοποίησης στις οποίες αναφέρεται η Κοινότητα, αλλά είναι η πλέον δυνατή σε σημερινές συνθήκες νεοσυντηρητική παραλλαγή οργάνωσής της.

Η παραδοχή της παρουσίας της διεθνοποίησης σαν μόνιμα παρούσας τάσης δεν δικαιολογεί τη μετατροπή κάποιου σε άκριτο οπαδό της ΕΟΚ, και σε πιο περιορισμένο επίπεδο, η παρουσία της ΕΟΚ, ακόμα και αν γίνεται αποδεκτή «ως το μικρότερο, κακό», δεν οδηγεί στην αναγκαστική αποδοχή του Μάαστριχτ. Η διαπίστωση αυτή δείχνει πόσο διεστρεβλωμένα είναι πλέον τα κριτήρια ελληνικών κομμάτων που υποστηρίζουν μια συμφωνία, σε επίπεδο Ευρώπης, που βρίσκεται στον αντίποδα των δικών τους προγραμματικών δηλώσεων. Εφ' όσον ισχυρίζονται ότι έναντι της ίδιας πολιτικής, διατυπωμένης από τις εγχώριες συντηρητικές δυνάμεις, είναι αντίθετα.

Όταν λοιπόν η συζήτηση γίνεται γιά την ΕΟΚ και το Μάαστριχτ, είναι αναγκαίο να συνδυάζεται σήμερα η εκτίμηση των μη συγκυριακών χαρακτηριστικών της Κοινότητας με τα φαινόμενα «της χρονιάς», όπως αυτά εκδηλώνονται μέσω των διεθνών αλλαγών στο περιβάλλον της και των εσωτερικών επιλογών και προσαρ-

μογών της Κοινότητας. Αυτό απαιτεί τη διπλή ικανότητα να διαμορφώνει κανείς μια στρατηγική έναντι της ΕΟΚ με βάση τον ιστορικό χαρακτήρα της γέννησης και άνδρωσής της αφ' ενός, και τις νέες εξελίξεις που προσδιορίζουν την ΕΟΚ σε συνθήκες κατάρρευσης της Ανατολής σε νέα «γεωγραφικά - πολιτικά» πλαίσια, αφ' ετέρου.

Αλλαγές στην ΕΟΚ και της θέσης της Ελλάδας σ' αυτήν.

Δίπλα στην ανάλυση της ΕΟΚ ως «πραγματικής κατάστασης» επί μακρό χρονικό διάστημα, διαμορφωμένης από συγκεκριμένες δυνάμεις που παραθέσαμε προηγούμενα, είναι ανάγκη να εξετάσουμε και τις ιδιομορφίες της ανάπτυξής της κατά την «περίοδο αναφοράς μας».

Εξαιτίας των μεγάλων αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο, άλλαξε η θέση της Ελλάδας στο σύστημα των δυτικών συμμαχιών, αλλά και η θέση της ίδιας της ΕΟΚ. Είναι σαφές, και το αποδεικνύουν οι εξελίξεις στα Βαλκάνια, η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων και η στάση-θέση των κοινοτικών εταίρων της Ελλάδας απέναντι στα προβλήματά της, ότι ο ρόλος της τελευταίας βρίσκεται σε πορεία υποβάθμισης. Δεν πρόκειται για ένα αποτέλεσμα που σχετίζεται με την καλή ή μη στάση της χώρας, αλλά με το γεγονός ότι -μετά τις αλλαγές στην Ανατολή- άλλαξε ουσιαστικά η «αξία» του ελληνικού χώρου στις στρατηγικές επιλογές της Δύσης. Έτσι, οι περισσότεροι γεωπολιτικοί - στρατηγικοί παράγοντες που επηρέασαν τη σχετικά γρήγορη, αν όχι και βιαστική, ένταξη της Ελλάδας στην Κοινότητα έχουν εκπέσει και φαίνονται στον ορίζοντα τα προβλήματα που δημιουργούνται στην Κοινότητα από την ειδική σχέση της με την Ελλάδα, δηλαδή από το γεγονός ότι είναι μέλος της. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι απέναντι στο πρόβλημα των Σκοπίων τα θεσμικά όργανα της πολιτικής ενοποίησης της Κοινότητας συμπεριφέρθηκαν σαν να μεσολαβούσαν ανάμεσα σε δύο χώρες «ίσων δικαιωμάτων» και όχι ανάμεσα σε ένα μέλος της και ένα μη μέλος, που τα κέρδη του πρώτου υποτίθεται ότι θα είναι και άμεσα κέρδη για την ίδια την Κοινότητα.

Όπως και να το κάνουμε, η Ελλάδα, που αποτελούσε το νότιο άκρο της Δυτικής Ευρώπης, άμεσο τμήμα της στην αντιπαράθεσή της με την «Πράγα» και τη «Βουδαπέστη», βρίσκεται πλέον σήμερα, γεωπολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά πολύ μακρύτερα από τα δυτικοευρωπαϊκά κέντρα απ' ό,τι τα καινούργια «προάστιά τους» που είναι πλέον το πρώην Ανατολικό Βερολίνο, η Βουδαπέστη και η Πράγα.

Οι νόμοι γέννησης, τα μέσα και πεδία δημιουργίας μιας σχέσης και ενός πεδίου δράσης, ενός περιεχομένου και μιας μορφής δεν είναι οι ίδιοι μ' αυτούς της αναπαραγωγής και ανάπτυξης του μετά τη δημιουργία του. Ανάλογα, κατά τη γνώμη μας, τα θέματα, οι χώρες, οι μέθοδοι και οι θεσμοί που διαμόρφωσαν την Κοινότητα ή έστω συμμετείχαν στην πορεία διαμόρφωσής της (όπως η Ελλάδα) δεν θα είναι ίδιες όταν και εφ' όσον η ΕΟΚ περάσει σε μια δεύτερη φάση, σ' αυτήν της αναπαραγωγής της.

Αυτό φαίνεται να μην το αντιλαμβάνεται ούτε η ελληνική Δεξιά που νομίζει ότι όσα περισσότερα παραδώσει στη Δύση, τόσο πιο κοντά της θα ξαναβρεθεί, ούτε η Αριστερά, τόσο η φιλοευρωπαϊκή, που πιστεύει ότι κάποιος της φταίνει από τους «εθνικιστές» που η Ευρώπη δεν μας θέλει και δεν μας «αγαπά όπως παλιά», όσο και η απλουστατευτικά «αντιεοκική» που επαναλαμβάνει τα διλήμματα που ανακάλυψαν οι Σοβιετικοί στη δεκαετία του '50, αφού πρώτα η τότε υπό δημιουργία Κοινότητα απέρριψε την αίτηση συνεργασίας της Σοβιετικής Ένωσης.

Δεν πρέπει κανείς να αγνοεί την πιθανότητα ότι στις σημερινές συνθήκες, στη βάση των ανακατατάξεων που λαμβάνουν χώρα στην Ευρώπη και στις συνολικές διαδικασίες διεθνοποίησης, κάποιος στην Ελλάδα ίσως βρεθούν στη δύσκολη θέση να αναγκαστούν να παλεύουν ενάντια στους «κακούς δυτικούς που θέλουν να μας διώξουν από την Κοινότητα». Κι' αυτό μπορεί να συμβεί, έστω και αν δεν τους πέρασε ποτέ από τη σκέψη η πιθανότητα η ΕΟΚ να αποτυγχάνει στη «νέα φάση της», μετά την επικείμενη πρακτικά τροποποίηση της σημερινής της πορείας, όχι απλά με δύο ταχύτητες, αλλά με τη μετατροπή αυτών των ταχυτήτων σε ένα πλαίσιο ευγενικού εξοβελισμού σημερινών της μελών που δεν της είναι πια απαραίτητα για τη θεσμοποιημένη προώθηση της δυτικοευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Έτσι είναι πιθανό να προκύψει το πρόβλημα αν και κατά πόσο θα συμβαδίσει κανείς μαζί τους σε μια τέτοια κατεύθυνση, διευκολύνοντας την ΕΟΚ των δύο ταχυτήτων, ή θα την αντιστρατεύει απαιτώντας περισσότερη «ολοκλήρωση» και για την Ελλάδα. Πρόκειται για μια κατάσταση που μπορεί να προκύψει και θα φέρει σε απόγνωση τους αριστεροευρωπαίστες (που θα χάσουν το όραμα) και σε βαθιές αμφιβολίες όσους από την Αριστερά δεν καταγράφουν προσεκτικά τις αναδιαρθρώσεις στην ΕΟΚ, σε συνδυασμό με τις γενικότερες αλλαγές στην Ευρώπη και τη «νέα» εν δυνάμει θέση και προοπτική της Ελλάδας στην Κοινότητα. Κατά τη γνώμη μας η διέξοδος από ένα τέτοιο δίλημμα είναι η απόδειξη και το έμπρακτο αντιπάλεμα του αντιδημοκρατισμού τόσο των δύο ταχυτήτων όσο και της μεθοδευόμενης παραπέρα ολοκλήρωσης.

Ορισμένες σκέψεις για την προοπτική της ΕΟΚ.

Βέβαια, μπορούν όλοι, εδώ στην Ελλάδα, να ελπίζουν ότι η ΕΟΚ δεν θα προχωρήσει στην εμβάθυνση των σημερινών της σχέσεων (όπως θα ήθελε η Γαλλία) και θα προχωρήσει στην διεύρυνσή της (όπως θα ήθελε η Γερμανία και με άλλο τρόπο η Αγγλία). Γνώμη μας είναι, όμως, ότι η ΕΟΚ στην πορεία της, στο προσεχές μέλλον, θα συνδυάσει στοιχεία και των δύο διαδικασιών, και θα βαθύνει θεματολογικά και θεσμικά, περιορίζοντας, όμως, τις χώρες που θα συμμετάσχουν στο σύνολο αυτής της διαδικασίας, και θα διευρυνθεί με ορισμένες χώρες οι οποίες μπορεί να συμμετάσχουν άμεσα στον πυρήνα της Κοινότητας, ενώ τμήμα των σημερινών κρατών - μελών θα περάσουν στο περιθώριο· στο όνομα της Συνθήκης του Μάαστριχτ θα μείνουν σε πολλές πλευρές και διαδικασίες της ολοκλήρωσης απέξω, κοινώς δεν θα συγκλίνουν. κι' αυτό όχι λόγω της αποτυχίας ή μη των διάφορων συντηρητικών προγραμμάτων λιτότητας και «αντιλαϊκής σύγκλισης», αλλά γιατί οι συνθήκες της συγκεκριμένης πραγματικότητας θα έχουν ουσιαστικά (από τη σκοπιά που εξετάζουμε το πρόβλημα) μετεξελιχθεί.

Η πιά πάνω αναδιάρθρωση, αλλά και άλλες γεωγραφικές, πολιτικές και θεματολογικές αναδομήσεις της Κοινότητας προωθούνται από τον πυρήνα της, τα έξι δηλαδή ιδρυτικά μέλη της, μετά από πρωτοβουλίες που παίρνει ο γαλλογερμανικός άξονας. Η τακτική αυτή που διατρέχει όλη την ιστορία της Κοινότητας γνωρίζει σήμερα μια συγκεκριμένη διαφοροποίηση, εξαιτίας του ενισχυμένου ρόλου της Γερμανίας μετά την επανανοποίησή της.

Ο ρόλος της Γερμανίας στη σημερινή Ευρώπη είναι ισχυρότερος παρά ποτέ μεταπολεμικά. Η Γερμανία αποτελεί την πρώτη δύναμη της ηπείρου, αλλά ταυτόχρονα τα προβλήματά της μεγαλώσαν όσο ποτέ. Ενώ είναι πλέον, απόλυτα, με απόσταση, η οικονομικά πιο ισχυρή χώρα - μέλος της ΕΟΚ, για πρώτη φορά δεν είναι κατά κεφαλήν (εισόδημα και παραγωγικότητα) η πιο ισχυρή, ενώ ταυτόχρονα όλα τα άλλα οικονομικά στοιχεία της αποκλίνουν όλο και πιο πολύ από τα απαιτούμενα με βάση την επιβληθείσα -στις προηγούμενες συνθήκες- Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η Γερμανία είναι όσο ποτέ άλλοτε δυνατή εντός της Κοινότητας και φλερτάρει περισσότερο από ποτέ με μια στενά δική της «κατάκτηση» της ανατολής, πριν προχωρήσει η όποια εμβάθυνση της ΕΟΚ, αν όχι και ως προϋπόθεση αυτής της εμβάθυνσης. Η Γερμανία έχει τα περισσότερα «προσόντα» για να παίξει το ρόλο του ηγεμόνα στην Κοινότητα, όμως αυτά τα περισσότερα προσόντα δεν είναι επαρκή προκειμένου να παίξει με επάρκεια το ρόλο του ηγεμόνα.

Συνολικά, μπορούμε να πούμε ότι η Γερμανία σπρώχνεται από τα πράγματα να παίξει έναν ρόλο που δεν τον αντέχει, με αποτέλεσμα να εμφανίζει ισχυρά στοιχεία εθνικισμού και να γίνεται ένας επικίνδυνος –όπως έδειξε και ρόλος της στην γιουγκοσλάβικη κρίση– εν δυνάμει ηγεμόνας.

Το κύριο ερώτημα όσον αφορά τον μέλλον της ΕΟΚ, σ' αυτές τις συνθήκες, είναι αν και κατά πόσο η Κοινότητα θα αναπτύσσεται σταθερά και αμετάκλητα, ενώ ένα δεύτερο αφορά ειδικότερα την πορεία προς την υλοποίηση των συμφωνιών του Μάαστριχτ και το κατά πόσο η αναδιάρθρωση που περιγράψαμε προηγούμενα είναι σταθερή.

Η Κοινότητα βρίσκεται συνεχώς σε μια ασταθή ισορροπία και σε πορεία «σταθερής» μετακίνησης μέσα στο χώρο. Κάθε νέο σημείο στη μετακίνησή της εμπεριέχει στοιχεία νέας οργάνωσης καθώς και κινδύνους, για την ίδια, μεγάλης αποδιοργάνωσης. Η Κοινότητα δεν μπορεί να παραμείνει έτσι ως έχει σήμερα. Αν δεν υπάρξουν αποφασιστικές προωθήσεις από τους ισχυρούς, η ΕΟΚ θα οδηγηθεί σε αποσύνθεση. Αν προχωρήσει, τότε κάθε βήμα προς τα μπρος μπορεί να αφήνει ορισμένα σημερινά μέλη της ΕΟΚ εκτός της νέας αναδιάρθρωσης και ταυτόχρονα να πυκνώνει την «οργάνωση» των υπόλοιπων.

Αυτή η «απαίτηση» για τη σημερινή Κοινότητα εμπεριέχει ταυτόχρονα σοβαρούς κινδύνους για την ίδια την υπόστασή της. Είναι δυνατό η μετακίνηση αυτή να λειτουργήσει συνολικά ως κενό και να αποδιοργανώσει την Κοινότητα ως σύνολο. Δεν έχει παρά να σκεφτεί κανείς τις αλλαγές στη στάση της Γερμανίας και τις επιπτώσεις που αυτή θα έχει στη μελλοντική πορεία της Κοινότητας.

Το συμπέρασμά μας απ' όλα αυτά είναι ότι τίποτα δεν πρέπει να θεωρείται στην Κοινότητα, γύρω από την Κοινότητα και όσον αφορά την Κοινότητα ως τελειωμένο και κατά κανένα τρόπο να μην θεωρείται «αιώνια δοσμένο».

Για όποιες χώρες κατορθώσουν να μείνουν στον πυρήνα της Κοινότητας, και στο βαθμό που κάθε διεύρυνση -εμβάθυνση θα ενισχύει την Κοινότητα και δεν θα την αποδιοργανώνει, είναι πιθανό, μελλοντικά, να υπάρξει ένα σημείο όπου το στοιχείο σχετικής σταθερότητας θα έχει τον πρώτο λόγο. Πρόκειται για ένα σημείο που δεν θα αφορά όλες τις σημερινές χώρες μέλη της ΕΟΚ και δεν φαίνεται να βρίσκεται χρονικά κοντά στο σήμερα. Το μελλοντικό αυτό σημείο είναι η διαμόρφωση της ενιαίας ευρωπαϊκής κοινωνίας πολιτών.

Το πιθανόν μέλλον της ΕΟΚ συνδέεται άμεσα και με το μέλλον του εθνικού κράτους σ' αυτήν, αλλά και γενικότερα στις συνθήκες

διεθνοποίησης. Εμείς θα προτείνουμε να αποφευχθούν οι απλουστευτικές θέσεις σύμφωνα με τις οποίες: ο ρόλος του εθνικού κράτους σε συνθήκες θεσμοποιημένες οργάνωσης της διεθνοποίησης είναι μεγαλύτερος απ' ό,τι πριν, μιας και οργανώνει αυτή την διεθνοποίηση και συμμετέχει στα όργανα συναπόφασής της (απολυτοποιώντας το αρνητικό γιά τις προοπτικές του εθνικού κράτους γεγονός ότι συμβάλλει και οργανώνει το ίδιο τη διαμόρφωση όχι μόνο διακρατικών αλλά και υπερεθνικών οργάνων, δηλαδή της ίδιας της υπέρβασής του) – ή της άλλης ακραίας θέσης, σύμφωνα με την οποία το εθνικό κράτος όχι απλά «βρίσκεται σε υποχώρηση», αλλά και σε αμετάκλητη πορεία εξαφάνισης (άποψη που απολυτοποιεί τη διεθνοποίηση και ξεχνά ότι το κύριο υποκείμενό της και οργανωτής της, φορέας των σχέσεων ηγεμονίας και συμμαχιών είναι το εθνικό κράτος).

Η θέση μας είναι ότι για την επόμενη ιστορική περίοδο που εξετάζουμε το ζήτημα της Κοινότητας, ο ρόλος του εθνικού κράτους διατηρείται και ταυτόχρονα τροποποιείται. Απ' αυτή την τροποποίηση ένα τμήμα των εθνικών κρατών-μελών της ΕΟΚ (πριν απ' όλα το γερμανικό) κερδίζουν σε επιρροή πάνω στα άλλα, πάνω στους κοινοτικούς θεσμούς και στη διεθνή πολιτική, ενώ ένα άλλο, όπως το ελληνικό, χάνει. Το γερμανικό κράτος, παραδειγματικά, αποκτά μέσω της κοινοτικής πολιτικής ενοποίησης την ικανότητα και δυνατότητα να παρεμβαίνει πάνω στα άλλα, να τα υποχρεώνει να προσαρμόζονται στα δικά του θεσμικά μοντέλα (όπως αυτό της Bundesbank) και οικονομικές πολιτικές (όπως αυτή για την ONE και το ECU). Αντίθετα, τα μικρά κράτη τυπικά αποκτούν την ικανότητα, μέσω συμμαχιών, να προωθούν την άποψή τους με περισσότερες δυνατότητες στη διεθνή πολιτική, τουλάχιστον την ευρωπαϊκή, στην πραγματικότητα, όμως, νομιμοποιούν τις επιδράσεις των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων πάνω τους, αναγνωρίζουν και επισημοποιούν τους κανόνες και τις ρυθμίσεις του παιχνιδιού που επιβάλλουν αυτές.

Στην πορεία της ολοκλήρωσης, λοιπόν, δεν θα καταργηθούν τα εθνικά όργανα ρύθμισης και άσκησης πολιτικής, αλλά θα διαμορφωθούν πάνω τους νέα όργανα, στη βάση της «επιτυχημένης» πολιτικής, σε εθνικό επίπεδο, της μη άμεσης κατάργησης των θεσμών, ακόμα και αυτών που θέλουν να καταργήσουν, αλλά της ιδιόμορφης – συχνά μόνο άμεσα – υπέρβασής τους, με τη δημιουργία και οικοδόμηση θεσμών πάνω σε προϋπάρχοντες θεσμούς, με την, τουλάχιστον τυπική, διατήρηση των τελευταίων.

Μέσω αυτής της οικοδόμησης θεσμών πάνω σε υπάρχοντες θεσμούς, η ΕΟΚ ως ολοκλήρωση δεν θα επεκταθεί σε όλους τους τομείς πολιτικής και πολιτικών πεδίων θεματολογίας. Το πιθανότερο

είναι να περιοριστεί σε ορισμένους τομείς και θεματολογικά πεδία. Αν μάλιστα ήταν, για ορισμένες δυνάμεις, δυνατό θα περιόριζαν την Κοινότητα αποκλειστικά και «μόνο» στην οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση (από καιρό σειρά βρετανών και πρόσφατα όλο και περισσότερων γερμανών παραγόντων θα ήθελαν έναν τέτοιο περιορισμό).

Όμως, και εκείνες από τις δυνάμεις του κεφαλαίου που θέλουν να διαμορφώσουν θεσμούς και πολιτικές προσπαθούν τα πεδία, που κατακτηθήκαν από «τα κάτω», τα «αριστερά θέματα», να τα περιορίσουν στο εθνικό πεδίο, ή έστω να τα ετεροχρονίσουν την «κοινοτικοποίηση» τους, αφού πρώτα παρέμβει η Κοινότητα πάνω στις εθνικές πολιτικές, προκειμένου να τις απορυθμίσει, με χαρακτηριστικότερη περίπτωση αυτήν της κοινωνικής πολιτικής.

Γενικότερα, το μεγάλο δυτικοευρωπαϊκό κεφάλαιο προσπαθεί να προωθήσει μια συνολική αλλαγή του ευρωπαϊκού συσχετισμού δυνάμεων αλλά και ανά εθνικό κράτος μέλος της ΕΟΚ. Κύρια κατεύθυνση είναι η προώθηση της συνολικής καπιταλιστικής ανασυγκρότησης σε όλο τον κοινοτικό χώρο, μέσω της ευρωπαϊκής ρύθμισης της εθνικής απορύθμισης, με μοχλούς τη νομισματική πολιτική, τη θεοποίηση της αγοράς, την υπερεθνικά οργανωμένη αγροτική πολιτική της Κοινότητας, τη μετά την ενιαία ευρωπαϊκή πράξη πολιτική έρευνας και τεχνολογίας, την τοποθέτησή της στην Gatt (με σημαντικές διαφωνίες της Γαλλίας), με μέσα και τρόπους που στηρίζουν και επισπεύδουν τη μετατροπή, παραδειγματικά, της Ελλάδας σε χώρα υπηρεσιών και εμπορίου, αλλαγής δηλαδή του τύπου συσσώρευσής της, κάτω από το σύνθημα του εκσυγχρονισμού.

Η νομισματική κρίση που ξέσπασε το 1992 απέδειξε εκτός των άλλων τον ασταθή χαρακτήρα του μηχανισμού που ρυθμίζει τις χρηματοοικονομικές σχέσεις των χωρών μελών της ΕΟΚ. Η έξοδος, πριν απ' όλα της αγγλικής λίρας, σειράς νομισμάτων από το μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών έδειξε ότι όταν έρχεται η στιγμή του ανοικτού βίαιου ξεσπάσματος των αντιθέσεων, τότε φράσεις για «επικουρικότητα», «Ευρώπη των πολιτών» και «κοινωνική αλληλεγγύη», αποδείχνονται κενές περιεχομένου. Οι προτάσεις που υπάρχουν για το ενιαίο νομισματικό σύστημα, ειδικότερα η συμφωνία του Μάαστριχτ, ο τρόπος οικοδόμησης της ΟΝΕ και ιδιαίτερα ο ειδικός και αυταρχικός ρόλος της Ευρωπαϊκής δείχνουν την τάση, μετά την κατάργηση σε παρά πολλά «σημεία» της αρχής της ομοφωνίας και το αρχικό πέρασμα στην αρχή της πλειοψηφίας, να οδηγηθεί στην κυριαρχία της αρχής της μειοψηφίας στους κοινοτικούς διακρατικούς θεσμούς, εφόσον στα στενά όργανα της ΟΝΕ, όπως αυτό της Ευρωπαϊκής τράπεζας, θα συμμετέχουν μόνο

εκπρόσωποι χωρών που θα «ικανοποιούν» τα κριτήρια της τρίτης φάσης του Μάαστριχτ. Χώρες που θα είναι λιγότερες απο τα σημερινά μέλη, αλλά θεσμικά πλέον και νομιμοποιημένα, θα δικαιούνται να αποφασίζουν για το σύνολο των χωρών μελών της ΕΟΚ, αν όχι και σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών κρατών.

Το οικοδόμημα της ΕΟΚ κατασκευάζεται όχι μόνο σε επιλεγμένες θεματολογίες και με τρόπο που να απορυθμίζει τις εναπομείναντες στον εθνικό χώρο πολιτικές, αλλά πριν απ' όλα κατασκευάζεται με αντιδημοκρατικό τρόπο σε αντιδημοκρατικά πλαίσια. Στο όνομα της αποτελεσματικότητας, υποβαθμίζεται παντελώς η δημοκρατική νομιμοποίηση. Το υπουργικό συμβούλιο είναι πλέον ένας θεσμός που βρίσκεται πάνω, και επί των κοινοβουλίων, εθνικών και ευρωπαϊκού, φέρνοντας το θεσμικό σύστημα των δυτικών δημοκρατιών πίσω από τις κατακτήσεις του κινήματος των χαρτιστών στον 16ο αιώνα.

Είναι φανερό ότι στις σημερινές πλέον συνθήκες κανείς δεν θα ανεχόταν τέτοιες «φεουδαρχικές δομές» για το ίδιο το εθνικό κράτος (παρά μόνο οι ακραίες συντηρητικές δυνάμεις) του οποίου είναι πολίτης. Και εδώ η μέθοδος είναι η ίδια. Διαμορφώνονται εκτός παραδοσιακών αντιπροσωπευτικών θεσμών και παραδόσεων οι νέες δομές και πολιτικές της Κοινότητας και αργότερα, αφού πλέον θα έχουν κατασκευαστεί, θα διαμορφωθούν τα όποια έστω και μόνο δημοκρατικοφανή όργανα.

Με βάση και αυτή την εκτίμηση είναι άμεση ανάγκη να αποκαλυφθεί όχι μόνο ο κοινωνικός χαρακτήρας και ο μορφοποιημένος ιστορικός ρόλος της Κοινότητας, αλλά και να αποκαλυφθεί ο τρόπος οικοδόμησής της και να προσδιοριστούν τα μέτωπα που πρέπει να ανοίξουν σ' αυτούς τους τομείς.

Προβάλλει, λοιπόν, ως ανάγκη καθοριστικής σημασίας η μισθωτή πνευματική και χειρωνακτική εργασία – πολιτικά και συνδικαλιστικά – τα κινήματα διαμαρτυρίας, όλοι όσοι, σε αντίθεση με την εργοδοσία, τους θεσμούς και τις κυρίαρχες δυνάμεις, δεν έχουν υπόσταση και ευρωπαϊκή οργάνωση σε έκταση, βρίσκονται διασπασμένοι απέναντι στο πρόβλημα της ΕΟΚ, χωρίς αναλύσεις, θεωρητική εκτίμηση, γενίκευση πείρας, να αποκτήσουν θεωρητική, οργανωτική και πρακτική υπόσταση. Να διαμορφώσουν εναλλακτική και όχι απλά αρνητική αντίληψη, στρατηγική και πρόγραμμα στη σημερινή αντικειμενική – πραγματική κατάσταση, ώστε να την αλλάξουν μέσω της ριζοσπαστικής της υπέρβασης.

Με άλλα λόγια πρέπει το ίδιο το κοινωνικό υποκείμενο να συγκροτηθεί θεωρητικά – πραγματικά άρα και αντικειμενικά. Να αναλύσει στα νέα διεθνή, ευρωπαϊκά και κοινοτικά πλαίσια την πραγματική κατάσταση, το γίνεσθαί της, τις αιτίες απόρριψής της και

το δρόμο υπέρβασής της προς τα μπρος. Και όχι, βέβαια, ονειροπολώντας για ένα παρελθόν που δεν ήρθε ποτέ και δεν μπορούσε να έρθει ακόμα και τότε που το αποζητούσε η καθημερινότητα.

Υπάρχει ζωτική ανάγκη το υπό συγκρότηση πολυειδές υποκείμενο να εξασφαλίσει τη δημιουργία χώρου κοινωνικής συζήτησης, διαλόγου, πρακτικής και πάλης. Να έχει ανοικτά τα μέτωπά του στην αποκάλυψη της κατάστασης, στην υπεράσπιση κατακτημένων δικαιωμάτων στο ευρωπαϊκό πεδίο, στην ανταλλαγή εμπειριών και στη διαμόρφωση ανάλογου θεσμικού συστήματος.

Δημοκρατία μέχρι τέλος.

Απ' αυτή την άποψη, της διαμόρφωσης ευρωπαϊκών υποκειμένων, χώρων πάλης, αποκάλυψης, διατύπωσης πρακτικού προγράμματος μέσω μιας θεωρητικής εργασίας και γενίκευσης της πείρας, αναδύεται, ως κύριο πρόβλημα, όχι ως μια απόλυτη στρατηγική, αυτό της δημοκρατίας μέχρι το τέλος. Το εθνικό πρόβλημα μέσα στην Κοινότητα, το πρόβλημα της εξάρτησης και της ανισόμερης ανάπτυξης πρέπει να μπει κάτω από τη σκοπιά της δημοκρατίας μέχρι το τέλος.

Πέρα από τη μία η άλλη διαφορετική ανάλυση του κοινωνικού γίνεσθαι, η γνώμη μας είναι ότι το παραδοσιακό σύνθημα και δίλημμα της ΕΔΑ της δεκαετίας του '50, ναι ή όχι στην ΕΟΚ, αποτέλεσε ένα ημιτελές και όχι επαρκές δίλημμα που εγκλώβισε όλες τις πλευρές της Αριστεράς σε άγονες συζητήσεις και κατ' επίφαση εναλλακτικές λύσεις.

Το ριζοσπαστικό κίνημα, πάντα, από την εποχή των εξεγέρσεων των σκλάβων, τις αγγλικές επαναστάσεις, τη γαλλική και οκτωβριανή επανάσταση, τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, απαιτούσε τη δημοκρατία μέχρι τέλος του υπάρχοντος, δηλαδή την υπέρβασή του. Αφού το υπάρχον μπορεί να διατηρηθεί μόνο με τον περιορισμό της δημοκρατίας, ακόμα και αυτής που το ίδιο επικαλείται, αποκαλύπτοντας τα όριά του και την ανάγκη υπέρβασής του.

Το μέσο υπέρβασης ή σε ορισμένες ιστορικές συνθήκες τροποποίησης της «πραγματικής κατάστασης», δηλαδή του υπάρχοντος, είναι ο πλήρης εκδημοκρατισμός των θεσμών, των σχέσεων και των συνθηκών δράσης, της πληροφόρησης, του ελέγχου και των θεσμών, όχι μόνο εντός της ΕΟΚ, αλλά και στις διακρατικές σχέσεις τόσο στο εσωτερικό της όσο και διεθνώς, δηλαδή ανάμεσα σ' αυτήν και τα άλλα εθνικά κράτη, όπως εξάλλου και ανάμεσα σε κάθε μέλος-εθνικό κράτος της Κοινότητας και το σύνολο των διεθνών σχέσεων και θεσμών. Σ' αυτό το πολυδιάστατο πεδίο, η δημοκρατία

μέχρι το τέλος είναι η δημοκρατία που ποτέ δεν αντέχει το υπάρχον, γιατί το υπερβαίνει.

Η διεθνής σοσιαλδημοκρατία του 19ου και αρχών του 20ού αιώνα π.χ., σε συνθήκες προ της δημοκρατίας, πίστευε πως πρέπει να κατανοείται ότι – όπως έγραψε ο Λένιν στο «Κράτος και Επανάσταση» – στην περίπτωση που η δημοκρατία εφαρμόζεται «με τη μέγιστη γενικά νοητή πληρότητα και συνέπεια» αποτελεί ένα υπόδειγμα της «μετατροπής της ποσότητας σε ποιότητα», σημαίνει «την αντικατάσταση σε γιγάντια κλίμακα ενός είδους θεσμών με θεσμούς διαφορετικού είδους». Σε άλλο σημείο ο ίδιος επισημαίνει ότι «με το σύνθημα ζύμωσης «έξω από τον ιμπεριαλισμό» έχει αντικαταστήσει (σ.σ. ο Π. Κιέφσκι) κάθε στοχασμό και ξεχνά τη μαρξιστική άποψη για το ζήτημα της δημοκρατίας».

Αυτές οι αναφορές, όπως και εκείνη στην οποία σημειώνεται ότι η πάλι για κρατική ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση των εθνών «δεν μπορεί να νικήσει αλλιώς, παρά μέσω της δημοκρατίας, δηλ. πραγματοποιώντας τη δημοκρατία στο ακαίριο», καθώς και η άποψη του Κ. Μαρξ ότι ο μόνος δρόμος για κοινωνική αλλαγή είναι αυτός που περνά από τον «πολιτικό» και «συνεπή δημοκρατισμό», τοποθετούνται με την έννοια της υπόμνησης ότι η δημοκρατία ως το έπακρο πάντα αποτελούσε για το ριζοσπαστικό κίνημα το δρόμο υπέρβασης των υπάρχουσών σχέσεων είτε σε εθνικό είτε σε διακρατικό επίπεδο, ότι, για μας, δεν αποτελεί ούτε μιά όψιμη επίδοση ούτε μια νοσταλγική αναφορά.

Είναι σαφές ότι καμιά ριζοσπαστική δύναμη δεν μπορεί να αποδεχτεί τις υπάρχουσες σχέσεις υποτέλειας, ότι παλεύει για την αποκάλυψη και υπέρβασή τους. Στον σημερινό κόσμο που οι κανόνες στις διεθνείς σχέσεις καθορίζονται από τις χώρες που διαθέτουν τη(δομική) δύναμη, οι οποίες είναι σε θέση και να επιβάλλουν ως κριτήρια ανάπτυξης των σχέσεων και της δράσης στο διεθνές πεδίο αυτά που οι ίδιες επιλέγουν και από τη χρήση των οποίων εξέρχονται ωφελημένες, είτε είναι κανείς εντός, είτε εντός της ΕΟΚ είναι πολύ «εύκολο» να βρίσκεται σε μια θέση υποτέλειας.

Η θέση της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα σχέσεων (και όχι μόνο στο κοινοτικό) παραμένει σχέση υποτέλειας. Οι κυρίαρχες δυνάμεις στη χώρα έχουν αποδεχτεί αυτή την υποτέλεια. Όχι βέβαια για να υλοποιήσουν κάποια «μεγάλη» ή «ευρωπαϊκή ιδέα», αλλά διότι ελπίζουν και διεκδικούν να επιβιώσουν, έστω και χωρίς σημαντικό ρόλο, στα πλαίσια της Κοινότητας και της διεθνούς υποτέλειας.

Ανάλογα, το δίλημμα «μέσα ή έξω από την Κοινότητα» είναι δευτερεύον, και συχνά άνευ σημασίας, (σε ορισμένες μάλιστα συνθήκες, η απομάκρυνση μιας χώρας, όπως η Ελλάδα, από την ΕΟΚ,

μπορεί να είναι αποτέλεσμα επιλογών των ισχυρών δυνάμεων της μπορεί να ενισχύει αντί να μειώνει την υποτέλεια της χώρας) σε σχέση με την ανάγκη αποτίναξης των σχέσεων υποτέλειας στις διεθνείς σχέσεις. Απ' αυτή την άποψη το αίτημα για την δημοκρατικοποίηση των διεθνών διακρατικών (αλλά και άλλων) σχέσεων, όσο και των ενδοκοινοτικών, καθώς και αυτών της κοινότητας προς τρίτες χώρες, προέχει από κάθε άλλο ζήτημα σ' αυτόν τον τομέα. Πρόκειται για μια πολιτική κατεύθυνση που επιδιώκει, στο βαθμό του δυνατού, να αποφασίζεται κάθε πολιτική επιλογή για το μέλλον της χώρας σε όσο το δυνατό πιο δημοκρατικό πλαίσιο, να εξασφαλίζει τον όσο το δυνατό μεγαλύτερο περιορισμό των αρνητικών συνεπειών και να αποκαλύπτει ταυτόχρονα το σύνολο των σημερινών διαμορφωμένων διεθνών σχέσεων.

Με άλλα λόγια πρέπει να απομακρυνθεί κανείς από την μονόδρομα απλουστευτική αναγωγή της επιλογής του χώρου υποτέλειας σε κύριο στρατηγικό πρόβλημα, αντί της επιδίωξης ανατροπής του διεθνούς κλίματος που δημιουργούν και θεσμοποιούν και τις τέτοιου είδους σχέσεις. Να μην παρασύρεται κανείς από ζικ ζακ και να παίρνει υπόψη του τις διεθνείς εξελίξεις, ιδιαίτερα δε σήμερα πού και πώς θα μπορέσει να ελέγξει τις πιο επιθετικές δυνάμεις στην Ευρώπη, όπως αυτήν της Γερμανίας. Είναι άραγε τυχαίο ότι όλες οι ριζοσπαστικές και αριστερές δυνάμεις, οι προοδευτικές κινήσεις στα γερμανικά συνδικάτα, τα μεγαλύτερα της Ευρώπης, αποβλέπουν στον έλεγχο της γερμανικής επιθετικότητας μέσω της ευρωπαϊκής ενοποίησης σε πλατιά δημοκρατική βάση, ενάντια στα σχέδια των πιο αντιδραστικών, φασιστικών δυνάμεων της Γερμανίας που τάσσονται υπέρ της πλήρους ανεξαρτησίας της Γερμανίας από κάθε άλλη δύναμη; Πρόκειται για μια οπτική γωνιά που δεν είναι η δική μας, αλλά και που ούτε μπορούμε να την αγνοούμε. Δηλαδή, δεν μπορούμε να μην παίρνουμε υπόψη μας τις απόψεις, τα ερωτήματα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα κινήματα στις πιο αναπτυγμένες χώρες (εκτός αν νομίζει κανείς ότι το επόμενο σοσιαλιστικό κύμα θα έρθει από την «Αλβανία» ή εξακολουθεί να επιμένει ότι στις καθυστερημένες μόνο χώρες αναπτύσσονται και οι ορθές απόψεις).

Η δημοκρατία μέχρι το τέλος, όπως ήδη είπαμε, δεν αφορά ασφαλώς «μόνο» τις διεθνείς και διακρατικές σχέσεις, αλλά αναφέρεται και στα ενδοκοινοτικά, ενδοκρατικά πλαίσια. Σ' αυτά τα πλαίσια σημαίνει την αναγνώριση του γεγονότος ότι οι καθοριστικές τομές πραγματοποιούνται στο πεδίο της κοινωνικής αναπαραγωγικής πρακτικής, στη δυναμική που διαμορφώνει τις παραγωγικές σχέσεις και τον τρόπο παραγωγής και διανομής του πλούτου. Σημαίνει την κατανόηση της αλήθειας ότι κάθε μεταβολή των σχέ-

σεων παραγωγής πραγματοποιείται από κοινωνικά υποκείμενα και επομένως η επέκταση της δημοκρατίας μέχρι το τέλος διαμορφώνει όχι μόνο τους κατάλληλους όρους δράσης αυτών των υποκειμένων, αλλά και διασφαλίζει τις μεταβολές που θα επιτευχθούν από παλινορθωτικούς κινδύνους. Και αυτό γιατί η επέκταση της δημοκρατίας καθιστά την άμεση δράση των κοινωνικών υποκειμένων κύρια δύναμη κοινωνικής ανάπτυξης και αλλαγής. Μ' αυτή την έννοια η επέκταση της δημοκρατίας μέχρι το τέλος υπερβαίνει το υπάρχον.

Η πάλη να επιβληθεί στην Κοινότητα η δημοκρατία μέχρι το τέλος σημαίνει να διεκδικηθούν τα δημοκρατικά δικαιώματα και θεσμικό σύστημα που ήδη υπάρχει στο εθνικό κράτος, να διεκδικηθούν αυτά που διεκδικούνται σήμερα από τα κινήματα διαμαρτυρίας, τις δυνάμεις του ριζοσπαστισμού και τα αριστερά κόμματα –έστω και αν αυτό μέχρι τώρα γίνεται μόνο σε εθνικό επίπεδο– και να συνδιαμορφωθούν όλα αυτά στις συνθήκες της διεθνοποίησης και της Κοινότητας.

Πολλοί που τους ταλαιπωρεί το ερώτημα: εντός ή εκτός της ΕΟΚ (και όλως παραδόξως και στις δύο περιπτώσεις) δεν κατανοούν τη σύνδεση της πάλης για δημοκρατία με κάθε προοπτική μετασχηματισμού της κοινωνίας, της δημοκρατίας ως πεδίου πάλης για την αποκάλυψη του σημερινού φεουδαρχικού τύπου θεσμικού συστήματος της ΕΟΚ, της υπέρβασής της, χωρίς να σταματά στη διαμόρφωση στο επίπεδο της σημερινής δημοκρατίας, στο επίπεδο των χωρών - μελών της Κοινότητας και του υπάρχοντος αστικού κράτους.

Στα πλαίσια αυτού ακριβώς του δημοκρατισμού και της ανάγκης ανάλυσης του κοινοτικού γίνεσθαι δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος επιστημονικά άρθρα που πιστεύουμε ότι θα βοηθήσουν στην κατανόηση των εξελίξεων στην Κοινότητα και τις απόψεις ευρωβουλευτών διαφορετικών πολιτικών χώρων και διαφορετικών αντιλήψεων όσον αφορά την ΕΟΚ. Σ' αυτό το σημείο είμαστε υποχρεωμένοι να σημειώσουμε ότι από τις πολιτικές δυνάμεις από τις οποίες ζητήσαμε άρθρο ευρωβουλευτή τους ή επιστημονικού συνεργάτη ενός ευρωβουλευτή τους, ο μόνος που δεν ανταποκρίθηκε ήταν ο Δ. Δεσύλας.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ. Πολλοί μας ζήτησαν να γράψουμε απ' αυτή τη στήλη την άποψή μας για ένα βιβλίο που αναφέρεται στα τελευταία 50 χρόνια της αριστεράς. Το βιβλίο αυτό δεν αξίζει τον κόπο να κριθεί αναλυτικά, αφού ο συγγραφέας του δεν καταθέτει ούτε μαρτυρίες, διότι συνεχώς ψεύδεται, ούτε στοχασμούς, διότι σαφώς προσπαθεί, εκ των υστέρων, να ανακατασκευάσει το παρελθόν του

και να γίνει ιδιοκτήτης ενός χθές που ποτέ του δεν είχε. Ο Γρηγόριος Φαράκος δεν καταφέρνει (ούτε καν προσπαθεί) να δώσει ένα σχήμα της διάσπασης στην κοινωνική αριστερά των τελευταίων ετών· απ' ό,τι φαίνεται κύριο μέλημά του είναι να «αποκαταστήσει» με αυτό το βιβλίο τον εαυτό του και τον μικρόκοσμό του (στα μάτια ποιων άραγε;) Στην απέλπιδα προσπάθειά του δεν τηρεί ούτε καν τον κανόνα του Κοϊντιλιανού ότι «ο ψεύτης πρέπει να έχει καλή μνήμη». Δεν είναι τυχαίο δε ότι παρουσιάζει τα θύματα των δεσμεύσεων που ανέλαβε προκειμένου το καλοκαίρι του 1989 να εγκριθεί ως γραμματέας στο τότε κόμμα του ως αποχωρήσαντες ένα χρόνο πριν, τον Δεκέμβριο του 1988 (σελ. 296). Ο συγγραφέας θέλει να αλλάξει το ίδιο του το παρελθόν. Τότε διέγραψε δεκάδες χιλιάδες νέους ανθρώπους. Σήμερα διαγράφει την αλήθεια. Τελικά, όπως λέει και ο Πλάυτος, «τίποτα δεν είναι ελεεινότερο από την ένοχη συνείδηση του ανθρώπου».